

emancipaciju?, mi pitamo obrnuto: Da li stajalište političke emancipacije ima pravo da od Jevreja zahtijeva ukidanje jevrejstva, a od čovjeka ukidanje religije uopće?

Jevrejsko pitanje dobija drugačiji oblik već prema tome u kojoj se državi Jevrej nalazi. U Njemačkoj, gdje ne postoji politička država, država kao država, jevrejsko pitanje je čisto teološko pitanje. Jevrej se nalazi u religijskoj suprotnosti prema državi koja priznaje kršćanstvo kao svoju osnovu. Ova država je teolog ex professo[A]. Kritika je ovdje kritika teologije, dvosjekla kritika, kritika kršćanske i kritika jevrejske teologije. Ali na taj se način još uvijek krećemo u teologiji, ma koliko se u njoj kretali i kritički.

U Francuskoj, u konstitucionalnoj državi, jevrejsko pitanje je pitanje konstitucionalizma, pitanje o polovičnosti političke emancipacije. S obzirom da je ovdje zadžan privid državne religije, iako u takvom obliku koji ništa ne kaže i koji protivriječi samom sebi, u obliku religije većine, odnos Jevreja prema državi ipak zadržava privid religijske, teološke suprotnosti.

Jevrejsko pitanje gubi svoje teološko značenje tek u sjevernoameričkim slobodnim državama - barem u jednom njihovom dijelu - i postaje zaista svjetovno pitanje. Odnos Jevreja, uopće religiozna čovjeka, prema političkoj državi, dakle odnos religije prema državi, može se u svojoj osobenosti, u svojoj čistoti, pojaviti samo tamo gdje egzistira politička država u svojoj potpunoj izgrađenosti. Kritika ovoga odnosa prestaje biti teološka kritika čim država prestane da se prema religiji odnosi na teološki način, čim se ona prema religiji odnosi kao država, tj. politički. Kritika tada postaje kritika političke države. Na ovoj tački, gdje pitanje prestaje da bude teološko, Bauerova kritika prestaje da bude kritička.

Ipak je Sjeverna Amerika prvenstveno zemlja religioznosti, kako to Beaumont, Tocqueville i Englez Hamilton jednoglasno tvrde. Međutim, sjevernoameričke države služe nam samo kao primjer. Pitanje glasi: kako se dovršena politička emancipacija odnosi prema religiji? Nađemo li čak i u zemlji sa dovršenom političkom emancipacijom ne samo egzistenciju nego svježiu i krepku egzistenciju religije, onda je dokazano da postojanje religije ne protivriječi potpunoj oformljenosti države. No s obzirom na to da postojanje religije znači postojanje nedostatka, izvor ovog nedostatka može se tražiti samo još u suštini same države. Religija više ne znači za nas osnovu, nego samo još fenomen svjetovne